

VAINAS ELEMENTI LĪGUMISKĀS ATBILDĪBAS PIEMĒROŠANĀ

ELEMENTS OF FAULT IN APPLICATION OF CONTRACTUAL LIABILITY

Edijs Brants, *Mg. iur.*

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes doktorants

Summary

In this paper, the author concludes that fault – a compliance of the debtor’s factual conduct with the required standard of care – of the debtor should be analysed not only in cases prescribed by the law, but also when it arises from the content or from the legal nature of the agreement. In contract law, the test of a reasonable person applies in a modified way – the average debtor in particular circumstances should be considered. The author concludes that the current law requires clarifications regarding the burden of proof concerning debtor’s fault in a breach of a contractual obligation, which is not fully clear in Latvian contract law.

Atslēgvārdi: līgumiskas saistības pārkāpums, neuzmanība, vainojamība, līgumiskā atbildība, pierādīšanas nasta

Keywords: breach of a contractual obligation, negligence, culpability, contractual liability, burden of proof

Ievads

Pēdējā piecgadē privāttiesību literatūrā salīdzinoši ievērojama uzmanība veltīta vainas pakāpes – neuzmanības – jēdzienam un tā saturam deliktu tiesībās.¹ Tomēr to pašu nevarētu teikt par neuzmanības jēdzienu līgumtiesībās. Iespējams, minēto varētu izskaidrot ar pēdējā laikā tiesību literatūrā atrodamiem viedokļiem: atbilstoši tiem pēc vispārējā principa vainas pamatformai – neuzmanībai – līgumtiesībās izšķirīgas nozīmes nav. Tā, piemēram, atsevišķi autori uzskata, ka līgumtiesībās valda stingrās atbildības koncepcija.² Šie autori kā vienu no galvenajiem argumentiem min Civillikuma (turpmāk – CL)

¹ Sk.: Kārklīšs J. Vainas, prettiesiskas rīcības un atbildības ideja privāttiesībās. LU žurnāls “Juridiskā Zinātne”, 8. sēj. Rīga: LU, 2015; Kārklīšs J. Vainojamas darbības konstatēšanas priekšnoteikumi. Grām.: Konstitucionālās vērtības mūsdienu tiesiskajā telpā. I. Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 6. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2016, 410.–421. lpp.; Kārklīšs J. Neuzmanības jēdziens saistību tiesībās. Grām.: Latvijas Republikas Saeimas 95. Latvijas Universitātes 75. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2017, 43.–53. lpp.

² Sk., piemēram: Strazdiņš Ģ. Vispārējais zaudējumu atlīdzības prasījuma pamats delikta un saistības pārkāpuma gadījumā. Jurista Vārds, 06.02.2018., Nr. 6 (1012).

1587. pantu, kas paredz *pacta sunt servanda* principu. Vienlaikus tiesību literatūrā parādās arī termins “kvazistingrā atbildība”, mīkstinot iepriekš minēto pieeju un uzsverot, ka zināmos gadījumos neuzmanības jēdzienam var būt nozīme arī līgumtiesībās, vērtējot personas civiltiesisko atbildību par līguma neizpildes rezultātā nodarīto kaitējumu.³

Attiecīgi turpmākajās rindkopās autors mēģinās rast atbildes (vai vismaz uzsākt juridisku diskusiju) šādiem jautājumiem:

- 1) Vai un kādos gadījumos līgumiskās atbildības piemērošanā varētu būt nozīme līgumslēdzēja rīcības neatbilstībai saprātīgas (nepieciešamās) rīcības standartam jeb prasītajai rūpībai, proti, neuzmanības pieļāvumam?
- 2) Ja atbilde uz pirmo jautājumu ir apstiprinoša – vai tādā gadījumā līgumtiesībās varētu būt pamats runāt par vispārēju principu vai tomēr tikai izņēmuma gadījumiem, kuros būtu analizējama līgumslēdzēja rīcības atbilstība prasītajai rūpībai? Šeit ir būtiski uzsvērt, ka deliktu tiesībās neuzmanības pieļāvums ir vainojamas rīcības konstatēšanas (un līdz ar to arī civiltiesiskās atbildības piemērošanas) fundament.⁴
- 3) Ja atbilde uz pirmo jautājumu ir apstiprinoša – kādi elementi veido neuzmanības jēdziena saturu līgumtiesībās? Vai neuzmanības saturs līgumtiesībās un deliktu tiesībās atšķiras? Te savukārt jānorāda uz praksē nereti novērotām situācijām, proti, kurās mēģina deliktu tiesībās atzītos neuzmanības kritērijus tiešā un nepastarpinātā veidā piemērot arī līgumtiesībās.

Noskaidrot atbildes uz minētajiem jautājumiem ir svarīgi arī citu juridiski teorētisku apsvērumu, tostarp prasījumu konkurences, kontekstā, jo nereti izveidojas situācijas, kurās cietušajam (līgumslēdzējam) piemīt prasījums kā uz līguma, tā arī uz delikta pamata.⁵ Pēc vispārējā principa abi prasījumu veidi viens otru savstarpēji neizslēdz, līdz ar to cietušajam (līgumslēdzējam) piemīt izvēles tiesība attiecībā uz izvirzāmo prasījuma pamatu. Šajā ziņā visai trāpīga ir bijusi šāda profesora Konstantīna Čakstes tēze: “ja ir šie [...] nepieciešamie rekvizīti, kas vajadzīgi, lai iestātos atbildība, tad ir atbildība uz tiesību pārkāpuma [delikta – autora piebilde] pamata, bet, ja kāds no tiem iztrūkst, tad nav atbildības, vismaz uz tiesību pārkāpuma [delikta – autora piebilde] pamata nē (varbūt ir pietiekoši rekvizīti atbildībai uz līguma pamata)”.⁶ Prasījumu konkurences aspekts varētu kļūt būtisks, ja neuzmanības saturs un tās konstatēšanas kritēriji deliktu tiesībās un līgumtiesībās atšķiras, jo tādā gadījumā cietušajam varētu būt (piemēram, no pierādīšanas viedokļa) izdevīgāk celt prasību uz viena no šiem diviem juridiskajiem pamatiem.

Noslēdzot ievaddaļu, jāatzīmē, ka autors šajā rakstā ar terminu “līgumiska atbildība” apzīmē tādu civiltiesisko atbildību, kas rodas uz līguma pārkāpuma pamata. Šeit būtu nepieciešamas pāris atrunas. Pirmkārt, juridiskajā literatūrā norādīts, ka civiltiesiskā atbildība līgumtiesībās galvenokārt izpaužas trīs veidos:

- 1) zaudējumu atlīdzināšanas (turpmāk – ZA) pienākumā,

³ Kārklīšs J. 2017, 43.–53. lpp.

⁴ Kārklīšs J. 2016, 410.–421. lpp.

⁵ Sk., piemēram: Burrows A. Remedies for Torts and Breach of Contract. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2004, p. 5.

⁶ Čakste K. Civiltiesības. Lekcijas. Raksti. Rīga: Zvaigzne ABC, 2011, 194. lpp.

2) līgumsoda⁷ samaksas pienākumā,

3) tiesas uzliktā pienākumā veikt noteiktu rīcību (darbību vai bezdarbību).⁸

Šajā rakstā autors pamatā aplūkos ZA pienākumu, kas tiek atzīts par universālu civiltiesiskās aizsardzības līdzekli.⁹ Vienlaikus jānorāda, ka nedaudz tiks aplūkots arī līgumsoda samaksas aspekts, ciktāl tas ir saistīts ar minēto ZA pienākumu.

Otrkārt, kā var noprast no līdz šim izvirzītajiem jautājumiem, raksta fokusā būs tieši civiltiesiskā atbildība (precīzāk – ZA pienākums), savukārt, kā zināms, civiltiesiskā atbildība un prasījums par līguma izpildi ir divi atšķirīgi civiltiesiskās aizsardzības līdzekļi.¹⁰ Attiecīgi rakstā ietvertās autora idejas attiecināmas tikai uz civiltiesiskās atbildības aspektu, lai gan nevar pilnībā izslēgt šo ideju nosacītu attiecināšanu arī uz pieminēto prasījumu par līguma izpildi.

Treškārt, autors nepretendē uz visaptverošu un izsmēlošu iepriekš izvirzīto jautājumu aplūkošanu, bet šis drīzāk būtu uztverams kā galveno problemātisko aspektu apskats minētajos jautājumos un aicinājums turpmāk par tiem diskutēt detalizētāk.

Līgumiskas atbildības pamats atbilstoši Civillikumam – līgumiskas saistības pārkāpums

Vispārējais ZA pienākuma pamats noteikts CL 1779. pantā, kuru mēdz piemērot vienlaikus ar CL 1635. pantu.¹¹ Abas CL normas piemērojamas kā deliktu tiesībās, tā arī līgumtiesībās. Savukārt tieši līgumiskās atbildības kontekstā būtisks ir CL 1785. pants: “ja zaudējumu atlīdzības pienākums izriet no līgumiskas saistības pārkāpuma, tad atlīdzības apmēru noteic šā līguma saturs [autora pasvītrojums]”. Tātad no CL viedokļa ZA pienākuma priekšnoteikums līgumtiesībās ir līgumiskas saistības pārkāpums. Šeit varētu rasties jautājums: kurā brīdī, vērtējot personas iespējamo atbildību par līgumiskas saistības pārkāpumu, dienas gaismu ierauga vainas pamatforma – neuzmanība?

Šeit palīgā nāk CL 1649. panta otrā daļa: “noteikumi par to, kāda neuzmanības pakāpe atzīstama par vainu no līguma izrietošās attiecībās [...] norādīti attiecīgās vietās [autora pasvītrojums]”. Attiecīgi varētu rasties nākamais jautājums – vai šī “neuzmanības pakāpe, kas atzīstama par vainu no līguma izrietošās attiecībās”, vērtējama tikai CL īpaši noteiktajos gadījumos? Par to varētu liecināt iepriekš citētajā normā iekļautā vārdkopa “norādīti attiecīgās vietās”, uz ko norādījuši arī atsevišķi tiesību zinātnieki.¹² Šo aspektu autors aplūkos turpmākajās sadaļās. Taču šeit jāatzīmē, ka iepriekš citētā CL 1649. panta otrā daļa apstiprina: arī līgumtiesībās (tāpat kā deliktu tiesībās) vainas pakāpes neuzmanības konstatējums ne vienmēr automātiski nozīmē arī līdzēja vainu. Tā, piemēram,

⁷ Autora ieskatā pie civiltiesiskās atbildības izpausmēm pieskaitāms būtu arī vēl cits saistību pastiprināšanas līdzeklis – rokas naudas samaksas pienākums, ņemot vērā, ka šī pienākuma priekšnoteikums ir attiecīgs līguma pārkāpums.

⁸ Bitāns A. Civiltiesiskā atbildība un tās veidi. Rīga: AGB, 1997, 97. lpp.

⁹ Torgāns K. Saistību tiesības. 2. papild. izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 199. lpp.

¹⁰ Kārklīšs J. Latvijas līgumtiesību modernizācijas galvenie virzieni. Promocijas darbs. Rīga: LU, 2006. Pieejams: http://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/290/Karklins_J_Latvijas_ligumtiesibu_modernizācijas_2006.pdf;jsessionid=A05AA1DD0AD253BAF80542923959A630?sequence=1

¹¹ Čakste K. 2011, 192. lpp.

¹² Straziņš G. 2018; Kārklīšs J. 2017, 43.–53. lpp.

viegli neuzmanīga rīcība no glabātāja puses bezatlīdzības glabājuma gadījumā nerada pamatu civiltiesiskajai atbildībai, jo šādu vainas pakāpi par atļautu faktiski pasludina likums.¹³ Secīgi tādā gadījumā nav arī pamata runāt par tādu līgumiskas saistības pārkāpumu, kas varētu būt par pamatu atbildības piemērošanai. Citiem vārdiem, arī līgumtiesībās būtu jāizšķir jēdzienu “atļauta vainas pakāpe” un “neatļauta vainas pakāpe”, jo tikai pēdējā gadījumā var būt runa par *neatļautu jeb vainojamu* līdzēja rīcību un līdz ar to arī par *līgumiskas saistības pārkāpumu, kas ir pamats atbildības piemērošanai* CL izpratnē.¹⁴

Arī juridiskajā literatūrā faktiski valda vienprātība, ka līgumiskas saistības pārkāpuma jēdziens sevī ietver vainas dimensiju. Tā, piemēram, profesors Vasilijš Sinaiskis visai kategoriskā formā norādījis, ka “parādnieks atbild tikai tad, ja viņš ir vainīgs (vainas princips) [autora pasvītrojums]. Tikai izņēmuma gadījumos parādnieks atbild arī par nejašu gadījumu [...]”.¹⁵ Tāpat arī starpkaru perioda Latvijas Senāta praksē, analizējot Baltijas vietējo civillikumu kopojuma (turpmāk – BVLK) 3450. pantu (CL 1785. panta priekštecis), īpaši tika uzsvērts vainas princips, nereti pat izmantojot Vācijas civiltiesībās lietoto terminu *Schuldprinzip* (vācu val.).¹⁶

Šāda izpratne saglabājusies arī mūsdienās. Profesors Kalvis Torgāns atzīmējis, ka atbildībā par līguma pārkāpumiem valda “[...] atbildība par vainu; jāuzrāda attaisnojumi prezumpcijas atspēkošanai, ja tādu nav, aizskārēju atzīst par vainīgu. Šādi līdz šim traktēta līgumiskā atbildība Latvijā [autora pasvītrojums]”.¹⁷ Šo tēzi profesors K. Torgāns uztur arī turpmākajos savos darbos, norādot, ka “[...] līguma nepienācīga pildīšana ir neatļauta darbība, ar līgumu nodibināto tiesisko attiecību izkropļojums [autora pasvītrojums]”.¹⁸ Vienlaikus profesors uzsver, ka “[...] vainas jautājumu nevajag atdalīt no tiesību pārkāpuma jēdziena un atcerēties par to tikai tad, kad jālemj par atbildību. Vainojamība ir nepieciešams elements tiesību pārkāpuma (neatļautas darbības) jēdzienā [autora pasvītrojums]”.¹⁹

Bez CL 1785. panta zināma uzmanība būtu veltāma arī CL 1657. pantam, kas regulē konkrētu saistības pārkāpuma veidu – parādnieka nokavējumu jeb saistības neizpildi laikā. CL 1657. pants noteic, ka “tiesa **var** atsvabināt parādnieku no viņam neizdevīgām nokavējuma sekām arī citos gadījumos, kad viņu nevar

¹³ Civillikuma 1972. panta otrā daļa: “Ja glabātājs uzņemas lietu glabāt bez atlīdzības, tad viņš atbild tikai par ļaunprātību vai rupju neuzmanību”

¹⁴ Līdzīgu skaidrojumu par vainas pakāpi un neatļautas rīcības mijiedarbību sk.: Kārklīšs J. 2017, 43.–53. lpp.

¹⁵ Sinaiskis V. Latvijas civiltiesību apskats. Rīga: Tiesiskās informācijas centrs, 1996, 142. lpp.

¹⁶ VIII. Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumiem. VII. Turpinājums līdz 1932. g. jūlijam ar alfabētisko rādītāju, rādītāju pievestiem spriedumiem un likumu rādītāju. Sast. senators F. Konradi, Rīgas apgabaltiesas loceklis A. Walter. Rīga: autoru izdevums, 1933, 48. lpp.; (X). Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumiem. VIII. Turpinājums ar alfabētisko rādītāju, rādītāju pievestiem spriedumiem un likumu rādītāju. Sast. senators F. Konradi, Rīgas apgabaltiesas loceklis A. Walter. Rīga: Jūrists, 1933, 4. lpp.; (XIII). Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā Kasācijas departamenta spriedumiem. Sast. senators F. Konradi, Rīgas apgabaltiesas loceklis A. Valters. Tieslietu ministrijas Vēstneša pielikums. Rīga: Tieslietu ministrijas izdevums, 1936/1937, Nr. 1, 479. lpp.; Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā Kasācijas departamenta spriedumiem. Sast. senators F. Konradi, Rīgas apgabaltiesas loceklis A. Valters. Tieslietu ministrijas Vēstneša pielikums. Rīga: Tieslietu ministrijas izdevums, 1938, Nr. 1, 348. lpp.

¹⁷ Torgāns K. Līgumu un deliktu tiesību problēmas. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 134. lpp.

¹⁸ Torgāns K. 2018, 154. lpp.

¹⁹ Ibid., 147. lpp.

vainot ne uzmanības trūkumā, ne vispār vieglprātībā vai nolaidībā, vai kad izpildīšana nav notikusi nepārvaramas varas dēļ [autora izcēlums un pasvītrojums]”. Uzreiz jāatzīmē, ka CL ar nokavējuma sekām saprot tostarp arī ZA pienākumu.²⁰ Analogu normu CL 1657. pantam saturēja arī BVLK 3311. pants, kas, tāpat kā CL 1657. pants, paredzēja tiesas tiesības noteiktos gadījumos atsvabināt parādnieku no tam nelabvēlīgām nokavējuma sekām.

Lai arī CL 1657. pants operē ar tiesas tiesībām, nevis pienākumu, īpatnēji, ka starpkaru perioda tiesību doktrīnā tika īpaši uzsvērts: par nokavējuma sekām atbild tikai vainīgs parādnieks.²¹ Tā, piemēram, profesors V. Sinaiskis, tāpat kā par līguma pārkāpumu vispār, tā arī nokavējuma kontekstā atzīmējis, ka “bez vainas nav nokavējuma”.²² Līdzīgi arī starpkaru perioda Senāts atzinis, ka “nokavējums kā tāds paredz parādnieka vainu, kā tas redzams jau no pašas nokavējuma definīcijas 3305. pantā, pēc kura nokavējums ir pretlikumīga prasības izpildīšanas aizkavēšana [autora pasvītrojums] [..]”.²³ Lai arī starpkaru perioda tiesību zinātnieki un Senāts īpaši izcēla vainas nozīmi parādnieka nokavējuma konstatēšanā, vienlaikus kā šie autori, tā arī Senāts nereti aprobežojās tikai ar piebildi, ka ikkatrā gadījumā tās ir tikai tiesas tiesības izlemt – atsvabināt vai neatsvabināt pie konkrētajiem apstākļiem parādnieku no nokavējuma sekām. Šajā kontekstā vēl mulsiņošāka varētu šķist tikai prof. Vladimira Bukovska tēze, ka pēc Baltijas tiesībām vainai ir tāda pati nozīme kā pie saistības izpildes nokavējuma, tā arī pie jebkura cita veida līguma neizpildes.²⁴

Likumsakarīgi varētu rasties jautājums, kāpēc nokavējuma gadījumā CL 1657. pantā ir (un attiecīgi BVLK 3311. pantā bija) paredzētas tiesas tiesības atbrīvojot parādnieku no nokavējuma sekām – tā vietā, lai šādi apstākļi parādnieku automātiski atbrīvotu no ZA pienākuma? Autora ieskatā ZA pienākumu nevar ielasīt CL 1657. panta vārdkopas “neizdevīgas nokavējuma sekas” saturā, jo, ja nav konstatējama parādnieka neuzmanība, līdz ar to arī nav konstatējama parādnieka vainojama (neatļauta) rīcība, kas ir ZA pienākuma priekšnoteikums. Attiecīgi būtu nelogiski vēl vērtēt, vai parādnieks būtu vai nebūtu atbrīvojams no ZA pienākuma, ja nav konstatēta parādnieka neuzmanība, jo tādā gadījumā

²⁰ Civillikuma 1662. pants: “Nokavējums uzliek parādniekam pienākumu pilnā mērā atlīdzināt kreditoram visus zaudējumus. Ja jāatdod priekšmeta vērtība, tad tā aprēķināma pēc viņa augstākās cenas kopš nokavējuma laika.”

²¹ Tartu Universitātes profesors Igors Tjutrumovs gan piezīmējis, ka vaina nokavējuma gadījumā tiek prezumēta, un attiecīgi parādnieks šo prezumpciju var atspēkot. Тютрюмов И. Гражданское право. Второе, исправленное и значительно дополненное издание. Тарту: Типография Г. Лаакманъ, 1927, с. 333; arī prof. K. Torgāns, analizējot CL 1657. pantu, norādījis, ka gadījumā, ja parādnieks šādus normā norādītos attaisnojums uzrāda, parādnieku nokavējumā vainot nevar. Torgāns K. 2018, 190. lpp.

²² Sinaiskis V. 1996, 241. lpp.; sk. arī: Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumiem. I. Turpinājums līdz 1926. g. jūlijam un pirmā izlaiduma papildinājums ar alfabētisko rādītāju abām daļām. Sast. Latvijas Tiesu palātas loceklis F. Konradi, Rīgas apgabaltiesas loceklis A. Walter. Rīga: autoru izdevums, 1926, 44. lpp.; VII. Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumiem. VI. Turpinājums līdz 1931. g. jūlijam ar alfabētisko rādītāju, rādītāju pievestiem spriedumiem un likumu rādītāju. Sast. senators F. Konradi, Rīgas apgabaltiesas loceklis A. Walter. Rīga: autoru izdevums, 1931, 178. lpp.

²³ Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumiem. Par laiku no 1919. g. līdz 1. jūlijam 1925. g. Sast.: senators F. Konradi, Rīgas apgabaltiesas loceklis A. Walter. 2. izd. Rīga: autoru izdevums, 1929, 41. lpp.

²⁴ Буковский В. (сост.). Сводъ гражданскихъ узаконений губерний Прибалтийскихъ (съ продолжениемъ 1912–1914 г. и съ разъяснениями) въ 2 томахъ. Т. II, содержащий Право требований. Рига: Г. Гемпель и Ко, 1914, с. 1319.

parādnieks par nodarītajiem zaudējumiem gluži vienkārši neatbild, ievērojot, ka nav iestājušies visi nepieciešamie atbildības priekšnoteikumi.

Turpinot aplūkot CL 1657. panta saturu, jānorāda uz jau iepriekš minēto, ka arī pienākums maksāt līgumsodu ir viena no civiltiesiskās atbildības izpausmēm, turklāt līgumsodam kā viena no funkcijām tiek piedēvēta tieši zaudējumu atlīdzināšana.²⁵ Taču vienlaikus starp līgumsoda samaksas pienākumu un ZA pienākumu pastāv būtiska nianse – pienākuma maksāt līgumsodu konstatēšanai, atšķirībā no ZA pienākuma, pēc vispārējā principa nepieciešams konstatēt nodarītā kaitējuma apmēru un cēloņsakarību starp parādnieka līguma pārkāpumu un nodarīto kaitējumu. Turklāt tiesību literatūrā atrodams uzskats, ka līgumsoda samaksas pienākuma konstatēšanai nav nepieciešama arī parādnieka vaina.²⁶ No tāda viedokļa varētu teikt, ka būtu tikai loģiski, ka parādnieka vainas neesamība pie saistības izpildes kavējuma pati par sevi neatbrīvo parādnieku no pienākuma maksāt līgumsodu, bet katrā ziņā tiesai ir piešķirtas tiesības šādā gadījumā atsvabināt parādnieku no minētajām nokavējuma sekām.

Vēl, pakavējoties pie CL 1657. panta, acīs duras šīs normas kolīzija ar CL 1774. pantu, kura 1. teikums paredz, ka nejaušs zaudējums nevienam nav jāatlīdzina. Proti, ja zaudējumus kreditoram izraisījis parādnieka nokavējums, kura iemesls ir nepārvarama vara,²⁷ tad atbilstoši CL 1657. pantam šādā gadījumā parādnieks par šādiem zaudējumiem būs atbildīgs, ja vien tiesa no šim nelabvēlīgajām nokavējuma sekām parādnieku neatbrīvos, savukārt atbilstoši CL 1774. pantam parādnieks par šādiem zaudējumiem neatbild automātiski. Turklāt šo divu normu kolīzija var būt aktuāla ne tikai gadījumā, kad parādnieks ir kavējis saistības izpildīšanu. Šajā ziņā nozīmīga ir šāda profesora K. Torgāna izteikta atziņa: “var rasties grūtības nošķirt saistības neizpildīšanu vispār no nokavējuma vai nepienācīgas izpildīšanas”.²⁸

Ja šo kolīziju risinātu pēc tiesību teorijā atzītajām juridiskajām metodēm,²⁹ būtu jāsecina, ka CL 1774. pants ir speciālā tiesību norma iepretim CL 1657. pantam, jo CL 1774. pants īpaši regulē ZA jautājumu, savukārt CL 1657. pants regulē dažādas nelabvēlīgas nokavējuma sekas, tostarp ZA jautājumu. Lai novērstu šo normu kolīziju un secīgi jebkādas šaubas šo divu tiesību normu piemērošanā, te būtu vēlamas attiecīgas izmaiņas CL, konkrēti, CL 1657. pantā būtu nepieciešams precizējums attiecībā uz “neizdevīgo nokavējuma seku” saturu, izslēdzot no tā zaudējumu atlīdzināšanas pienākumu. Šāds regulējums saskanētu, cita starpā, ar iepriekš aplūkotajām tiesību doktrīnas atziņām, kas reducējas

²⁵ Bundesgerichtshof, Urteil vom 01/31/1985, Ref. III ZR 105/83, NJW, 1986, S. 376; Bundesgerichtshof, Urteil vom 08/02/2000, Ref. XI ZR 313/98. Pieejams: http://www.recht-in.de/urteil/a_urteil_mittellang_leits_xi_zr_313_98_bgh_urteil_113118.html

²⁶ Torgāns K. 2013, 135. lpp.

²⁷ CL 1774. pantā lietotais jēdziens “nejaušs šķērslis” aptver kā “nejaūšu notikumu” (latīņu val. – *cas fortuit*), tā arī “nepārvaramu varu” (latīņu val. – *vis maior*). Kārklīšs J. Nejaušs notikums, vainojamība un civiltiesiskā atbildība. Grām.: Jurisprudence un kultūra: pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi. Latvijas Universitātes 5. starptautiskā zinātniskā konference, veltīta Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 95. gadadienai. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 502.–513. lpp.

²⁸ Torgāns K. 2018, 96. lpp.; citēts pēc: Kārklīšs J., Buls L. Līgumsoda reforma. Jurista Vārds, 03.12.2013., Nr. 49 (800).

²⁹ Kolīzijas risināšanā būtu jāapstājas pie soļa *lex specialis derogat legi generali* (latīņu val.) jeb vispārējās tiesību normas (CL 1657. pants) kolīzijas gadījumā ar speciālo tiesību normu (CL 1774. pants) jāpiemēro vispārējā tiesību norma, ciktāl to neierobežo speciālā tiesību norma. Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: Renovata, 2004, 167. lpp.

uz tēzi, ka zaudējumu atlīdzināšanas pienākums var iestāties tikai vainīgam parādniekam.

Ievērojot minēto, secināms, ka no CL un tiesību doktrīnas viedokļa arī līgumtiesībās, līdzīgi kā deliktu tiesībās, vainas pamatformai – neuzmanībai – ir nozīmīga loma, vērtējot līgumiskas atbildības piemērošanu (precīzāk to, kā un kad šī neuzmanība būtu vērtējama, autors analizēs aiznākamajā raksta sadaļā). Taču vienlaikus norādāms, ka Latvijas līgumtiesībās no teorijas viedokļa visai maz ir analizēts neuzmanības jēdziena saturs. Nākamajā sadaļā autors sniegs pārskatu par Latvijas civiltiesībām radniecīgo Vācijas un Šveices civiltiesību regulējumiem līgumiskās atbildības kontekstā, kā arī dos savu vērtējumu par šo valstu līgumtiesību atziņu iespējamo izmantojamību, tostarp analizējot neuzmanības saturu līgumtiesībās no CL viedokļa.

Līgumiskās atbildības pamats un neuzmanības jēdziena saturs Vācijas un Šveices līgumtiesībās

Kā deliktu tiesībās, tā arī līgumtiesībās pēc vispārējā principa civiltiesiskā atbildība iestājas par vainojamu rīcību, proti, jākonstatē vismaz neuzmanība (vācu val. – *Fahrlässigkeit*), kas, tāpat kā deliktu tiesībās, ir objektīva kategorija. Tikai izņēmumu gadījumos atbildība iestājas bez vainas.³⁰ Taču vienlaikus jāatzīmē, ka Vācijas līgumtiesībās parādnieka neuzmanības (un līdz ar to vainas) pieļāvums tiek prezumēts, kas netieši izriet no Vācijas Civilkodeksa 280. panta pirmās daļas teksta (par neuzmanības prezumpciju Latvijas līgumtiesībās sk. aiznākamā sadaļu).³¹ Attiecīgi parādnieks šādu vainas prezumpciju var atspēkot, pierādot, ka tas ievērojis visu prasīto rūpību, proti, nav pieļāvis neuzmanību.

Stingrāku vai, tieši pretēji, mazāk stingru atbildību puses var paredzēt līgumā (tieši vai netieši, proti, to var izsecināt līguma noteikumu interpretācijas ceļā³²), vai arī šāda veida vispārējā atbildības modeļa maiņa izriet no likuma, kā arī tā var izrietēt no uzņemtās līgumiskās saistības rakstura.³³ Atbildības pastiprināšanas ziņā Vācijas līgumtiesībās īpaša nozīme ir līgumiskajai garantijai, kas *expressis verbis* pieminēta arī Vācijas Civilkodeksa 276. pantā.³⁴ Šādas garantijas sevišķi izplatītas ir pirkuma, nomas un uzņēmuma (būvniecības) līgumos, piemēram, pirkuma darījumā pārdevējam sniedzot garantiju (apliecinājumu), ka pirkuma objektam piemīt noteiktas īpašības. Ja šāda garantija sniegta, tās devējs

³⁰ Brox H., Walker W. D. Allgemeines Schuldrecht. 43., aktualisierte Aufl. München: Verlag C. H. Beck, 2019, S. 209; Looschelders D. Schuldrecht. Allgemeiner Teil. 16., neu bearbeitete Aufl. Academia Iuris. Lehrbücher der Rechtswissenschaft. München: Verlag Franz Vahlen, 2018, S. 181; Medicus D., Lorenz S. Schuldrecht I. Allgemeiner Teil. Ein Studienbuch. 21., neu bearbeitete Aufl. München: Verlag C. H. Beck, 2015, S. 153; Schulze R. (Schriftleitung). Bürgerliches Gesetzbuch. Handkommentar. 10. Aufl. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2019, S. 66.

³¹ Looschelders D. 2018, S. 181; Medicus D., Lorenz S. 2015, S. 154; Schulze R. 2019, S. 366.

³² Kötz H. European Contract Law. 2nd ed. Translated from the German by G. Mertens, G. Weir. Oxford: Oxford University Press, 2017, p. 246.

³³ Brox H., Walker W. D. 2019, S. 214; Looschelders D. 2018, S. 181, 185, 188; Schulze R. 2019, S. 370.

³⁴ "(1) Der Schuldner hat Vorsatz und Fahrlässigkeit zu vertreten, wenn eine strengere oder mildere Haftung weder bestimmt noch aus dem sonstigen Inhalt des Schuldverhältnisses, insbesondere aus der Übernahme einer Garantie oder eines Beschaffungsrisikos zu entnehmen ist. Die Vorschriften der §§ 827 und 828 finden entsprechende Anwendung. (2) Fahrlässig handelt, wer die im Verkehr erforderliche Sorgfalt außer Acht lässt." (Vācu val.)

atbild neatkarīgi no vainas. Vēl jāatzīmē, ka šāda atbildības pastiprināšana (ar to pašu garantiju) vai mikstināšana var izrietēt arī netieši no līguma satura.³⁵ Tāpat parādnieka pienākums rīkoties ar atbilstošu rūpību var izrietēt no t. s. drošības pienākumiem (vācu val. – *Verkehrspflicht*), kas atzīti arī deliktu tiesībās un kam ir īpaša nozīme, ja likums un līguma noteikumi attiecīgo stridīgo situāciju neregulē.

Atgriežoties pie neuzmanības jēdziena satura, Vācijas līgumtiesībās neuzmanības pamatelementi ir līdzīgi kā deliktu tiesībās – kaitējuma briesmu “paredzamība” un “novēršamība”. Tos pašus neuzmanības pamatelementus pazīst arī Latvijas deliktu tiesības. Minēto elementu izvērtēšanā Vācijā tiek izmantots faktiski tas pats deliktu tiesībās vispāratzītais saprātīgas personas tests, kurš līgumtiesībās tiek reducēts uz “vidusmēra parādnieku konkrētajā situācijā”,³⁶ piemēram, tiek analizēts, kādas prasmes un zināšanas piemīt vidusmēra amatniekam, vidusmēra tirgotājam utt.

Svarīgi atzīmēt, ka šādus neuzmanības pamatelementus līgumtiesībās – paredzamību un novēršamību – atzina arī pirmskara laika tiesību zinātnieki, tostarp profesori Igors Tjutrjumovs (*Игорь Тютрюмов*) un Karls Erdmans (*Carl Erdmann*).³⁷ Vienīgi no CL viedokļa jāpiebilst, ka Latvijā paredzamības kritērijs līgumtiesībās ir plašāks nekā deliktu tiesībās. Līgumtiesību kontekstā 2009. gadā CL tika papildus ieviests 1779.¹ pants,³⁸ kurš paredz zaudējumu apmēra paredzamību. Savukārt tiesību aizskāruma paredzamība, kas izriet no CL 1646. pantā nostiprinātā krietna un rūpīga saimnieka klauzulas, darbojas gan līgumtiesībās, gan deliktu tiesībās.

Secīgi no šāda vidusmēra parādnieka attiecīgajā jomā kreditors ir tiesīgs sagaidīt arī attiecīgas spējas un zināšanas.³⁹ Subjektīvam spēju un zināšanu trūkumam nav nozīmes. Reizēm neuzmanības vērtēšanā nozīme var būt situācijas īpašajiem apstākļiem un noslēgtā darījuma tipam.⁴⁰

Ņemot vērā minētās līgumtiesību teorijas atziņas, varētu rasties maldīgs priekšstats, ka atbilstoši Vācijas līgumtiesībām parādnieks varētu samērā viegli “ekskulpēties” no atbildības par līguma pārkāpumu, vien uzrādot, ka tas rīkojies, ievērojot visu nepieciešamo rūpību, ko varētu prasīt no attiecīga vidusmēra parādnieka. Tā, piemēram, uzņēmējs varētu norādīt pasūtītājam, ka tas ir pieļicis visas saprātīgās pūles, ko varētu prasīt no vidusmēra uzņēmēja konkrētajā situācijā, tomēr tam galu galā nav izdevies izgatavot pasūtīto iekārtu, kas nepieciešama pasūtītāja rūpnīcai, jo, kā izrādījies vēlāk pēc līguma noslēgšanas, šādas iekārtas izgatavošana un savietošana ar pasūtītāja rūpnīcu prasa tādu tehnoloģiju iestrādi izgatavojamā iekārtā, kādas līguma izpildes laikā vēl nemaz tirgū nebija objektīvi pieejamas. Attiecīgi uzņēmējam nebūtu jāatbild par pasūtītāja zaudējumiem (negūto peļņu) saistībā ar rūpnīcas dīkstāvi. Taču šāda pieeja būtu

³⁵ Looschelders D. 2018, S. 189.

³⁶ Ibid., S. 183, 184; Medicus D., Lorenz S. 2015, S. 157; Schulze R. 2019, S. 366.

³⁷ Тютрюмов И. 1927, с. 366; Эрдман К. Обязательственное Право Губерний Прибалтийскихъ. [S. l.]: Издание почетного мирового судьи Ф. Э. Камкина, 1908, с. 194.

³⁸ CL 1779.¹ pants: “Zaudējumu nodarītājs atlīdzina zaudējumus tādā apmērā, kādu varēja saprātīgi paredzēt darījuma noslēgšanas laikā kā neizpildīšanas sagaidāmās sekas, ja vien neizpildīšana nav notikusi ļauna nolūka vai rupjas neuzmanības dēļ.”

³⁹ Stadler A. im: Bürgerliches Gesetzbuch. Kommentar. Herausgegeben von Stürner R. 17. Aufl. München: Verlag C. H. Beck, 2018, S. 332.

⁴⁰ Ibid.

atzīstama par nepamatotu. Tieši tāpēc Vācijas līgumtiesību doktrīnā attīstījusies atziņa, ka saistība izgatavot noteiktu priekšmetu ietilpst stingrās atbildības grupā,⁴¹ un tas savukārt nozīmē, ka uzņēmējs nevarēs atsaukties uz savas neuzmanības neesamību. Līdzīga atziņa radusies arī maksāšanas saistību sakarā, kur “maksāšanas saistības” jēdziens tiek tulkots plaši.⁴² Ne velti tiesību doktrīnā radās izteiciens “naudai ir jābūt” (vācu val. – *Geld muss man haben*).⁴³ Šādā veidā, bez jau minētās vainas prezumpcijas vēl arī radot vairākas t. s. “stingrās atbildības grupas”, Vācijas līgumtiesībās ir krietni sašaurināta nepieciešamība vērtēt parādnieka neuzmanības pieļāvumu, lemjot par līgumiskās atbildības piemērošanu.

Šveices līgumtiesībās līgumiskā atbildība funkcionē līdzīgi kā Vācijā, proti, pēc vispārējā principa parādnieka atbildība iestājas par vainojamu rīcību (kas arī tiek prezumēta), ja vien noslēgtais līgums vai likums neparedz citādu atbildības modeli.⁴⁴ Atbildībai bez vainas ir izņēmuma raksturs (piemēram, pusēm pielīgnot garantiju). Tāpat kā Vācijā, arī Šveices līgumtiesībās neuzmanība ir objektīva kategorija, kur neuzmanības elementi konkrētajos apstākļos tiek analizēti caur vidusmēra parādnieku prizmu.⁴⁵

Autora ieskatā iepriekš aplūkotās Vācijas un Šveices līgumtiesību doktrīnas atziņas būtu ņemamas vērā, analizējot neuzmanības saturu līgumtiesībās no CL viedokļa – ne tikai tāpēc, ka Latvijas un Vācijas civiltiesību sistēmas ir ļoti radniecīgas,⁴⁶ bet arī ievērojot to, ka neuzmanības pamatelementi ir būtībā tie paši, kādus pazīst Latvijā (ar minēto niansi attiecībā uz paredzamības kritēriju). Attiecīgi nākamajā raksta sadaļā autors atgriezīsies pie pirmajā sadaļā ieskicētā jautājuma – vai neuzmanība līgumiskās atbildības kontekstā ir vērtējama tikai CL īpaši noteiktajos gadījumos?

Neuzmanības vērtēšanas nepieciešamība līgumiskās atbildības piemērošanā – tikai likumā noteiktajos gadījumos vai tomēr atkarībā no līguma satura un uzņemtās līgumiskās saistības juridiskās dabas

Salīdzinoši bieži parādnieks nevis uzņemas tādu saistību, kuras izpildīšana ir padarīta atkarīga no (vidusmēra) parādnieka spējām šo saistību izpildīt vai arī kuras izpildīšana ir padarīta atkarīga no tā apstākļa, ka parādniekam neradīsies kāds objektīvs šķērslis šīs saistības izpildīšanas gaitā, bet gan uzņemas šo saistību vienkārši izpildīt.⁴⁷ Ar minēto izejas tēzi juridiskajā literatūrā mēģina skaidrot līgumtiesību teorijā plaši pazīstamo saistību dalījumu: 1) *pienākumu*

⁴¹ Markesinis B., Unberath H., Johnston A. The German Law of Contract. A Comparative Treatise. 2nd ed. Oxford, Portland, Oregon: Hart Publishing, 2006, p. 449; Stadler A. 2018, S. 335.

⁴² Looschelders D. 2018, S. 191; Medicus D., Lorenz S. 2015, S. 175; Stadler A. 2018, S. 334.

⁴³ Kötz H. 2017, p. 245.

⁴⁴ Schwenger I. Schweizerisches Obligationenrecht. Allgemeiner Teil. 7. Aufl. Bern: Stämpfli Verlag AG, 2016, S. 148, 151.

⁴⁵ Ibid., S. 155.

⁴⁶ Švarcs F. Latvijas 1937. gada 28. janvāra Civillikums un tā rašanās vēsture. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2011, 164. lpp.

⁴⁷ Hogg M. Promises and Contract Law. Comparative Perspectives. New York: Cambridge University Press, 2011, p. 376.

pielikt visas saprātīgās pūles (angļu val. – *duty of best efforts*); 2) *pienākumu sasniegt (nodrošināt) noteiktu rezultātu* (angļu val. – *duty to achieve a specific result*).

Ar *pienākumu pielikt visas saprātīgās pūles* faktiski saprot atbildību par vainu, jo šādu līgumisku pienākumu izpildē tiek vērtēta parādnieka rīcības atbilstība saprātīgas personas testam. Citiem vārdiem, tiek vērtēta neuzmanība. Šāda tipa līgumiski pienākumi ir populāri anglosakšu tiesību zemēs (tos dēvē par *non-absolute obligations* (angļu val.), ievērojot, ka anglosakšu tiesību zemēs līgumtiesībās izteikti dominē stingrās atbildības koncepcija⁴⁸). Šī pienākuma kontekstā zināmos gadījumos nozīme var būt arī labas ticības principam, piemēram, t. s. “sekundārajās saistībās”, tostarp pienākumā sniegt informāciju otrai pusei, pienākumā sadarboties ar otru pusi u. tml.⁴⁹

Visvienkāršāk šo saistību varētu raksturot ar ārstniecības pakalpojumu piemēru, kurā ārstam, veicot pacientam operāciju, ir pienākums ievērot visu no viņa prasīto rūpību. Ārsts parastos apstākļos civiltiesiski neatbildēs, ja, neraugoties uz šīs rūpības ievērošanu, pacients operācijas rezultātā tomēr neizvesēļots. Tāpat, piemēram, var iztēloties situāciju, kurā kāda populārzinātniskas izdevniecības žurnālistu grupa nolīgst profesionālu gidu nedēļu garai ekspedīcijai pa kalnu grēdas takām, lai atrastu un iemūžinātu tur mītošo, bet vienlaikus reti sastopamo kalna leopardu; šāda gida saistība parastos apstākļos nozīmēs, ka gidam jāpieliek visas saprātīgās pūles, lai šo dzīvnieku atrastu. Ja minēto dzīvnieku ekspedīcijas noslēgumā atrast neizdos, tad attiecīgā pakalpojuma pasūtītāji nevarēs pārmest gidam, ka līgums nav izpildīts un sekojoši mēģināt apgalvot, ka ir pamats atbildības piemērošanai. Šajā ziņā tiesību doktrīnā norādīts, ka gadījumos, ja saistības priekšmets ir tikai “tīra” pakalpojuma sniegšana (juristi, grāmatveži, ārsti u. tml.), tad pēc vispārējā principa darbosies iepriekš minētais parādnieka pienākums pielikt visas saprātīgās pūles jeb atbildības par vainojamu rīcību modelis.⁵⁰ Autors pie abiem iepriekš minētajiem piemēriem apzināti lieto piebildi par “parastiem apstākļiem”, jo šāda tipa saistības pakalpojumu līgumos, lai gan retos gadījumos, bet tomēr līdzēji privātautonomijas ietvaros (ciktāl to ļauj imperatīvās tiesību normas) var padarīt arī par stingrāka rakstura saistībām.

Savukārt ar *pienākumu sasniegt (nodrošināt) noteiktu rezultātu* faktiski saprot stingro atbildību, jo šādu pienākumu izpildē nav juridiskas nozīmes parādnieka rīcības atbilstībai saprātīgas personas testam. Šāda tipa līgumiski pienākumi ir populāri kontinentālajā Eiropā, tostarp Vācijā un Šveicē, līgumos pielīgstot noteiktas garantijas,⁵¹ ar kurām parādnieks apņemas nodrošināt noteiktu

⁴⁸ Sk.: Hillman R. A. *The Future of Fault in Contract Law*. Cornell Law Faculty Publications. 2014, Paper 1454. Pieejams: https://scholarship.law.cornell.edu/facpub/1454/?utm_source=scholarship.law.cornell.edu%2Ffacpub%2F1454&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages; Scott R. E. In (Partial) Defence of Strict Liability in Contract. November 2008, Working Paper No. 341; Kötz H. 2017, p. 252.

⁴⁹ Fauvarque-Cosson B., Mazeaud D. (ed.). *European Contract Law. Materials for a Common Frame of Reference. Terminology, Guiding Principles, Model Rules*. Munich: Sellier, European Law Publishers, 2008, p. 187.

⁵⁰ Treitel G. *The Law of Contract*. 11th ed. London: Sweet & Maxwell, 2003, p. 840.

⁵¹ Jāatzīmē, ka Francijas līgumtiesībās līdzās *obligation de moyens* (franču val.) un *obligation de resultat* atsevišķi izšķir *obligation de garantie*, kas, atšķirībā no Vācijas un Šveices līgumtiesībām, faktiski paredz absolūto atbildību – parādnieks šādā gadījumā nevarēs atsaukties pat uz nepārvaramu varu kā saistību neizpildes attaisnojumu. Beatson J., Friedmann D. (ed.). *Good Faith and Fault in Contract law*. Oxford: Oxford University Press, 1995, p. 339; sk. arī: Kötz H. 2017, p. 248.

rezultātu (piemēram, ka pārdotajai lietai noteiktu laiku pēc līguma noslēgšanas un lietas nodošanas piemītis noteiktas īpašības), ievērojot, ka Vācijā dominē atbildības par vainu koncepcija. Protams, šāda atbildība nav absolūta un parādnieks pēc vispārējā principa kā uz saistības neizpildes attaisnojumu varēs norādīt nepārvaramas varas apstākļus.⁵²

Tā, piemēram, var iztēloties gadījumu, kurā uzņēmējs – graudu uzglabāšanas rezervuāru ražotājs – dod garantiju pasūtītājam – lauksaimniekam –, ka izgatavotajai lietai – graudu glabātuvei – piecus gadus kopš tās nodošanas nepiemītis nekādi faktiski trūkumi. Ja trešajā gadā graudu glabātuvei tomēr atklājas kāds faktiskais trūkums, piemēram, lauksaimnieka uzglabātajos graudos ieviesies pelējums, jo vēlāk izrādījies, ka uzņēmējs glabātuvē iestrādājis nekvalitatīvu ventilācijas sistēmu, kuras komponentus uzņēmējam savukārt piegādāja citas trešās personas, tādā gadījumā uzņēmējs nevarēs atsaukties uz savas neuzmanības (vainas) neesamību, jo ir taču paļāvies uz trešo personu (ražotāju) izsniegtiem atbilstības sertifikātiem attiecībā uz minētajiem sistēmas komponentiem. Proti, šeit uzņēmējs pret pasūtītāju būs uzņēmies saistību nodrošināt noteiktu rezultātu – lietas trūkumu neesamību pārdotajai lietai piecu gadu garumā. Varbūt uzņēmējs līguma izpildes gaitā būs pielietojis visas tās prasmes un zināšanas, ko attiecīgos apstākļos no tā varētu prasīt (proti, nebūs konstatējama uzņēmēja neuzmanība), taču ar to nepietiks, lai izvairītos no civiltiesiskās atbildības. Tāpat šajā saistības grupā ietilps iepriekš pieminētās maksāšanas saistības (aizdevuma atmaksas saistība, pirkuma cenas samaksas saistība utt.). Šķiet, būtu lieki piebilst, ka viens līgums var saturēt (un bieži vien arī satur) abu veidu saistības, tāpēc ir svarīgi, izmantojot līgumu iztulkošanas principus, prast nošķirt minētos saistības veidus.

Zīmīgi, ka šādu saistību dalījumu būtībā pazīst arī Kopējā modeļa projekts.⁵³ Lai arī Kopējā modeļa projekta III. grāmatas 3:701. pants, kas regulē ZA pienākuma pamatu, tik tiešām neoperē ar jēdzieniem “vaina”, “vainojama rīcība” vai “neuzmanība” (tā vietā lietojot jēdzienu “attaisnojumi” (angļu val. – *excuses*)),⁵⁴ tomēr šajā kontekstā ir būtiski norādīt uz šī panta komentāros minēto tēzi: ja parādnieks uzņēmies saistību sasniegt noteiktu rezultātu, tad šāda rezultāta nesasniegšana rada kreditora tiesības prasīt zaudējumu atlīdzināšanu neatkarīgi no tā, vai pie zaudējumu nodarīšanas ir konstatējama parādnieka vaina, ja vien šāda neizpilde ir attaisnojama (piemēram, nepārvaramas varas dēļ). Savukārt, ja parādnieks nav uzņēmies saistību sasniegt noteiktu rezultātu, bet gan tikai saistību pielikt saprātīgas rūpes un prasmes, tādā gadījumā parādnieks atbild tikai tad, ja šī saistība kā tāda nav izpildīta, t. i., ja parādnieks savā rīcībā nav ievērojis šo prasīto rūpību un prasmes. Tas ir ekvivalents parādnieka vainai.⁵⁵ Turklāt arī UNIDROIT Starptautisko komercīgumu principi⁵⁶ satur īpašu 5.1.4 pantu ar nosaukumu “Duty to achieve a specific result. Duty of best efforts”. Bez tam

⁵² Kötz H. 2017, p. 249.

⁵³ Draft of Common Frame of Reference. Pieejams: http://ec.europa.eu/justice/policies/civil/docs/dcfr_outline_edition_en.pdf

⁵⁴ Torgāns K. 2018, 163. lpp.

⁵⁵ Von Bar C., Clive E. (ed.). Principles, definitions and model rules of European private law: Draft common frame of reference (DCFR). Prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group). New York: Oxford University Press, 2010, p. 934.

⁵⁶ UNIDROIT principles of international commercial contracts, 2016. Pieejams: <https://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-2016>

arī Vīnes 1980. gada ANO konvencija par starptautiskajiem preču pirkuma-pārdevuma līgumiem,⁵⁷ lai gan, kā norāda vācu tiesību zinātnieki, pēc noklusējuma modeļa paredz t. s. “garantijas tipa” atbildību jeb atbildību neatkarīgi no vainas, tomēr doktrinārā līmenī atzīst minēto saistību dalījumu un līdz ar to arī vainas nozīmi līgumiskās atbildības piemērošanā.⁵⁸

Secīgi varētu izvirzīt jautājumu – vai caur šo divu terminu prizmu iespējams aplūkot mūsu CL? Vismaz daļēju atbildi uz šo jautājumu varētu sniegt pāris CL normu aplūkošana. Tā, piemēram, CL 2217. panta otrā daļa noteic: “ja pasūtījums paliek vai nu pavisam neizpildīts vai vismaz nepabeigts, vai ir izpildīts slikti vai citādi nekā pasūtītājs norādījis, vai nav ticis laikā gatavs, kā arī ja apstrādāšanai doto lietu pēc darba pabeigšanas neatdod, tad uzņēmējam jāatlīdzina pasūtītājam nodarītie zaudējumi”. Savukārt minētā panta otrā daļa noteic, ka “uzņēmējam jāatlīdzina zaudējumi arī tad, kad vaina ir viņa paša neprašānā vai arī tajā apstākļi, ka viņš nodarbinājis nepratējus, vieglprātīgus vai ļaunprātīgus palīgus [autora pasvītrojums]”. Šajās normās iestrādātā uzņēmēja saistība būtībā atbilst pienākumam sasniegt noteiktu rezultātu, ko apstiprina, cita starpā, arī šāda starpkaru perioda Senāta atziņa CL 2217. panta priekšteča BVLK 4234.–4236. panta kontekstā: “[.] viņam tikai jāizpilda darbs kā gatavs rezultāts un jānodod tas prasītājam attiecīgā kārtībā un laikā [autora pasvītrojums] [..]”.⁵⁹ Tātad te ir pamats runāt par uzņēmēja stingro atbildību, kas atbilst arī iepriekš apskatītajām Vācijas civiltiesību doktrīnas atziņām.

Aplūkosim vēl CL 2022. pantu: “Abām pusēm savstarpēji cieši jāievēro savi pienākumi; sevišķi pārdevējam līdz pārdotās lietas nodošanai tā jāglabā ar lielāko rūpību un jāatbild šajā ziņā arī par katras neuzmanības sekām. Bet ja pircējs vilcinās pirkto lietu saņemt, tad pārdevējs atbild tikai par ļaunprātību un rupju neuzmanību.” Kā atzīmējis profesors I. Tjutrjumovs, pārdevējam lietas glabāšanas pienākuma izpildē jāievēro pilna rūpība.⁶⁰ Šeit varētu arī teikt, ka pārdevējam lietas glabāšanā jāievēro visas saprātīgās pūles. Līdzīgs princips darbojas arī glabātāja atbildības jomā, ja noslēgts atlīdzības darījums, un šāda pieeja glabāšanas pienākuma kontekstā pazīstama arī Vācijas civiltiesībās.

Šādu saistību dalījumu var konstatēt arī mūsdienu Senāta judikatūrā. Tā, piemēram, lietā Nr. SKC-259 tika analizēts iepriekš apskatītais CL 1785. pants. Lietas fabula šāda: pēc basketbola klubu “Barons/LU” un “Ventspils” finālspēles notika apbalvošana, un basketbolisti dāvanā saņēma arī šampanieti, kuru komandas un to pārstāvji atvēra; šampanietis svinību laikā zināmos apmēros izlija uz grīdas, attiecīgi grīda tika sabojāta; iznomātājs lūdza tiesu no nomnieka piedzīt zaudējumus, kas radušies sakarā ar grīdas sabojāšanu; nomnieks norādīja, ka tam atbildība neiestājas, jo CL 2129. pants izvirza prasību konstatēt nomnieka vainu. Šajā lietā Senāts secināja, ka puses līgumiskā ceļā bija

⁵⁷ Vīnes 1980. gada ANO konvencija par starptautiskajiem preču pirkuma-pārdevuma līgumiem (angļu val. – *The United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods*): starptautisks līgums. Latvijā stājās spēkā 1997. gada 3. jūlijā ar likumu “Par Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju par starptautiskajiem preču pirkuma-pārdevuma līgumiem”. Sk.: Latvijas Vēstnesis, 03.07.1997., Nr. 170 (885).

⁵⁸ Liu C. Remedies for non-performance. Perspectives from CISG, UNIDROIT Principles & PECL, 2003. Part IV. Damages. Pieejams: <http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/chengwei-74.html>; Beatson J., Friedmann D. 1995, p. 352.

⁵⁹ Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumiem. Par laiku no 1919. g. līdz 1. jūlijam 1925. g. 1929, 64. lpp.

⁶⁰ Тютрюмов И. 1927, с. 356.

modificējušas CL 2129. pantā noteikto likumisko atbildības modeli, kas paredz nomnieka atbildību par vainu, proti, nomnieks par trešo personu rīcību atbild tikai tad, kad nomnieks pats devis iespēju tām šo zaudējumu nodarīt vai kad nomniekam bijuši līdzekļi to novērst (jeb tas nav pielicis visas saprātīgās pūles). Konkrētajā gadījumā līgumslēdzēji līgumā iekļāva noteikumu, ka nomnieks atbild par ikvienas trešās personas darbībām nomas objektā, kuru rezultātā iznomātājam radušies zaudējumi.⁶¹ Šīs lietas kontekstā arī varētu teikt, ka atbilstoši pušu noslēgtajam līgumam te ir runa par nomnieka pienākumu *nodrošināt noteiktu rezultātu* attiecībā uz trešo personu rīcību nomas objektā. Secīgi šeit puses bija līgumiski mainījušas likumā noteikto pienākumu ievērot prasīto rūpību (jeb pielikt saprātīgās pūles) uz pienākumu nodrošināt noteiktu rezultātu, kas atbilst stingrās atbildības koncepcijai.

Tāpat Senāta judikatūrā var atrast piemērus *saistībai pielikt saprātīgas pūles*. Tā, piemēram, lietā Nr. SKC-484 pilnvarotājs cēla prasību tiesā pret pilnvarnieku, jo pēdējais pieļāva kļūdu, veicot muitas formalitātes, kā rezultātā pilnvarotājam radies muitas parāds. Parāds no pilnvarnieka tika atprasīts kā zaudējumi. Apelācijas instances tiesa noraidīja pilnvarotāja celto prasību, ievērojot, ka tiesa nekonstatēja prettiesisku rīcību, jo formāli pilnvarojuma līguma noteikumi tika izpildīti. Senāts šajā lietā secināja, ka “saskaņā ar Civillikuma 2295. pantu, uz kuru atsaucies kasators, pilnvarniekam jādarbojas, izpildot viņam doto uzdevumu, ar lielāko rūpību, un viņš atbild pilnvarotājam par katru neuzmanību. Šis likuma normas izpratnē, ja pilnvarnieks nav ievērojis nepieciešamo rūpību, tad pilnvarotājs var prasīt visu ar to nodarīto zaudējumu atlīdzību. Tiesa šo likuma normu nav ievērojusi, lai gan prasītāja [...] uz to atsaukusies [autora pasvītrojums]”.⁶² Proti, pilnvarniekam pēc vispārējā principa nav jāsasniedz noteikts rezultāts viņam dotā uzdevuma izpildē, bet jāpieliek tikai nepieciešamā rūpība jeb saprātīgās pūles šī uzdevuma izpildes gaitā. Minēto ideju varētu ilustrēt vēl ar šāda piemēra palīdzību – klients nevarētu pārņemt savam advokātam, ka tam uzticēta tiesvedība ir noslēgusies ar klientam nelabvēlīgu tiesas nolēmumu (proti, advokāts nav panācis noteiktu rezultātu), ja vien advokāts, protams, būs pielicis visas saprātīgās pūles un prasmes, ko no viņa attiecīgajos apstākļos varētu prasīt.

Atgriežoties pie CL 1649. panta otrās daļas – “noteikumi par to, kāda neuzmanības pakāpe atzīstama par vainu no līguma izrietošās attiecībās [...] norādīti attiecīgās vietās [autora pasvītrojums]” –, autors izvirza domu, ka parādnieka rīcības atbilstība saprātīgās personas testam jeb neuzmanības izvērtējums būtu veicams ne tikai CL noteiktos gadījumos. Nereti šādu izvērtējumu pieprasa pušu noslēgtais līguma saturs vai arī līgumiskās saistības priekšmeta juridiskā daba, jo sevišķi ņemot vērā, ka puses privātautonomijas ceļā var mainīt likumisko atbildības modeli (kas, piemēram, pēc noklusējuma principa paredz atbildību par neuzmanīgu rīcību), ciktāl šāda atbildības modificēšana nenonāk pretrunā

⁶¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 11.06.2008. spriedums lietā Nr. SKC-259; sk. arī: Latvijas Republikas Senāta Civillietu departamenta 29.11.2018. spriedums lietā Nr. SKC-209/2018.

⁶² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 20.09.2006. lēmums lietā Nr. SKC-484, 3. lpp.; sk. arī Latvijas Republikas Senāta Civillietu departamenta 16.10.2019. spriedumu lietā Nr. SKC-248/2019, kur 7.2 punktā Senāts secināja: “kā iepriekš jau norādīts, pārvaldnieks būtu atbrīvots no atbildības, ja viņš no savas puses būtu rīkojies ar pienācīgu rūpību savu pielīgto pienākumu izpildē”.

imperatīvajām tiesību normām. Tāpēc apgalvot, ka parādnieka neuzmanība būtu analizējama tikai likumā noteiktos gadījumos, būtu pat kļūdaini.

Nākamais būtiskais jautājums, kas šajā kontekstā kļūst aktuāls, ir pierādīšanas nastas sadale gadījumos, kad nepieciešams izvērtēt parādnieka rīcības atbilstību saprātīgas personas testam, kas noteikti pelna izvērstāku pētījumu, tāpēc nākamajā sadaļā autors ieskicēs galveno problemātiku, kas skar pierādīšanas nastas jautājumu.

Dažas piezīmes par pierādīšanas nastas sadali

Kā redzams no līdzšinējā izklāsta, Latvijas un Vācijas (un arī Šveices) līgumtiesībām atbildības piemērošanas jomā ir vairākas kopīgas iezīmes. Vēl viena šāda kopīga iezīme ir atrodama pierādīšanas nastas sadalē – kā Vācijā, tā Šveicē un arī Latvijā deliktu tiesībās pierādīšanas pienākums (arī attiecībā uz atbildības priekšnoteikumu “tiesību aizskārējā neatļauta rīcība”) gulstas uz cietušo, savukārt līgumtiesībās darbojas vainas prezumpcija, kuru parādnieks var atspēkot. Tomēr ir viena svarīga nianse – Vācijas un Šveices līgumtiesībās nav nekādu saprātīgu šaubu par šādas prezumpcijas pastāvēšanu, taču Latvijas līgumtiesībās par šāda veida šaubām ir pamats runāt, ievērojot tostarp to apstākli, ka tiesu praksē līgumiskos strīdos minētā prezumpcija visai reti tiek piemērota. Pat vēl vairāk – Latvijas tiesu praksē atrodami piemēri, kur šāda vainas prezumpcija tiek piemērota deliktu tiesībās (!), neraugoties uz šajā jautājumā it kā pastāvošo vienprātību tiesību doktrīnā.⁶³ Šeit jāatzīmē, ka šī vienprātība attiecas uz vispārējo atbildības modeli. Pastāv atsevišķi izņēmuma gadījumi, kur deliktu tiesībās tik tiešām darbojas vainojamas rīcības prezumpcija (sk., piemēram, CL 2363. pantu⁶⁴).

Latvijā šī vainas prezumpcija nereti tiek izsecināta no CL 1644. panta pirmās daļas: “kas otram nodara kaitējumu bez ļauna nolūka, ja viņš par šo kaitējumu ir vainojams, pielaiž neuzmanību”. Profesors K. Torgāns šo normu apzīmē kā “īpatnēju noteikumu”, piebilstot, ka šī prezumpcija nav droša, jo nav tieši ierakstīta likumā.⁶⁵ Šajā aspektā var tikai piekrist profesora K. Torgāna norādītajam, un šeit būtu vērā ņemama šāda Senāta kādā pavisam nesenā lietā pausta tēze: “lai atzītu, ka pastāv likumiska prezumpcija, šādam civillietā nozīmīga fakta esības pieņēmumam ir jābūt tieši noteiktam likumā [autora pasvītrojums]”.⁶⁶ Noteikti dziļāku diskusiju vērts ir jautājums, vai tik tiešām no šīs tiesību normas izriet vainas prezumpcija.

⁶³ Torgāns K., Kārklīņš J. Civiltiesiskās atbildības modeļi pēc vainojamības pazīmes. Jurista Vārds, 08.09.2015., Nr. 35 (887); Ose D. Pierādīšanas process un tā izņēmumi civilprocesā. Jurista Vārds, 15.12.2015., Nr. 49 (901).

⁶⁴ CL 2363. pants: “Par mājas kustoņa vai meža dzīvnieka nodarītiem zaudējumiem atbild kustoņa vai dzīvnieka turētājs, ja viņš nepierāda, ka viņš spēris visus pēc apstākļiem nepieciešamos drošības soļus, vai ka zaudējums būtu noticis, neraugoties uz visiem drošības soļiem.”

⁶⁵ Torgāns K. 2018, 162. lpp.

⁶⁶ Latvijas Republikas Senāta Civillietu departamenta 09.12.2019. spriedums lietā Nr. SKC-318/2019.

Tomēr vēl nozīmīgāks ir jautājums, vai šajā normā nereti “ielasītā” prezumpcija būtu piemērojama arī deliktu tiesībās? Lai arī tiesību doktrīnā nostiprināties viedoklis, ka deliktu tiesībās tiesību aizskārēja vainojama (neatļauta) rīcība ir jāpierāda cietušajam,⁶⁷ tiesu praksē joprojām atrodami gadījumi, kuros šī prezumpcija tiek piemērota arī delikta gadījumā, tiesām atsaucoties uz minēto CL 1644. panta pirmo daļu.⁶⁸ Asociētais profesors Jānis Kārklīšs norāda, ka šī viedokļa par vispārējo vainojamas rīcības prezumpciju civiltiesībās sakne meklējama padomju laika civiltiesībās, kur šāda prezumpcija tika paredzēta LPSR Civilt kodeksa 229. panta pirmajā daļā (līgumtiesību kontekstā) un 465. pantā (deliktu tiesību kontekstā).⁶⁹ Kā J. Kārklīšs norāda tālāk, pēc CL spēka atjaunošanas citi autori šo pozīciju ir nekritiski pārņēmuši, lai arī iepriekš piesauktajām LPSR Civilt kodeksa normām līdzīgas normas CL nav iestrādātas.⁷⁰

Apļūkojot CL 1644. panta priekšteci – BVLK 3294. pantu –, redzam, ka attiecīgais BVLK pants saturēja šādu normu: “ikviena nelikumīga darbība, kas izdarīta bez ļauna nolūka (3290. p.) atzīstama, ciktāl to var pieskaitīt tās izdarītājam par vainu, tikai par neuzmanību (culpa), neizšķirot, vai tā notikusi aiz draiskulības vai pārgalvības, bez ļauna nolūka, vai aiz vieglprātības, paviršības, slinkuma vai nepieskaitāmas nezināšanas [autora pasvītrojums]”.⁷¹ Tiktāl varētu arī apgalvot, ka CL 1644. panta pirmā daļa pirmšķietami ir vienkārši neveiksmīgi formulēta, jo vēsturiskajā normā šāda prezumpcijas ielasīšana ir pat sarežģītāks uzdevums. Taču šāds secinājums varētu būt krietni pārsteidzīgs. Bez BVLK 3294. panta nodaļā “Neatļauta darbība vispār un vainas pakāpes” vēl bija atrodamas šādas normas: 1) BVLK 3293. pants: “Kas otru apsūdz par ļaunprātību, tam tā jāpierāda”;⁷² 2) BVLK 3304. pants: “Pierādījumi par to, ka tiesību aizskārums vispār izdarīts, jāsniedz tam, kas kaitējumu cietis; bet pierādīt, ka aizskārums nav pieskaitāms par vainu, piekrit atbildētājam [autora pasvītrojums]”.⁷³ Abas šīs normas nav pārņemtas CL. Kā redzams, BVLK pierādīšanas pienākuma kontekstā saturēja daudz skaidrāku regulējumu, nosakot vispārēju vainas prezumpciju, kas darbojās kā deliktu tiesībās, tā arī līgumtiesībās.

Tomēr, neraugoties uz šo nepārprotamo vainas prezumpciju BVLK, starpkaru perioda Senāta judikatūra šajā jautājumā nav tik viennozīmīga. Lai arī vairumā līgumtiesību un deliktu tiesību strīdos Senāts atsaucās uz minēto BVLK 3304. pantu un tajā ietvertu vainas prezumpciju, kas atbildētājam ir jāatspēko,

⁶⁷ Torgāns K., Kārklīšs J. 2015; Ose D. 2015; šāda tēze, piemēram, Šveices juridiskajā literatūrā tiek pamatota ar domu, ka delikta gadījumā puses ir vienlīdzīgas, tās vienlīdz labi zina lietas apstākļus. Līgumtiesībās līguma pārkāpuma apstākļi atrodas parādnieka sfērā, nevis kreditora. Sk.: Schwenzer I. 2016, S. 155.

⁶⁸ Sk., piemēram: Vidzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 18.05.2018. spriedums civillietā Nr. C39119515, stājies likumīgā spēkā.

⁶⁹ Kārklīšs J. Idea of Strict Liability in Private Law. LU žurnāls “Juridiskā Zinātne”, 10. sēj. Rīga: LU, 2017, 182. lpp.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Vietējo likumu kopojuma III daļa. Neoficiāls izdevums Tieslietu ministrijas sevišķas komisijas sagatavojumā. Rīga: Valters un Rapa, 1928, 379. lpp.

⁷² Ibid.

⁷³ Ibid., 380. lpp.

tostarp iesniedzot attiecīgus “ekskulpācijas pierādījumus”,⁷⁴ tomēr ir atrodami arī pretēji Senāta secinājumi. Tā, piemēram, kādā līgumtiesību strīdā Senāts secināja, ka “vaina nav prezumējama, bet tā jāpierāda tam, kas uz to atsaucas. Tādēļ atbildētājas pienākums bija pierādīt prasītāja vainu [...]”⁷⁵ Turklāt arī profesors I. Tjutrumovs ZA pienākuma kontekstā ir norādījis, ka tieši prasītājam (cietušajam) ir jāpierāda atbildētāja vainojama rīcība, proti, ka neatļautā rīcība notikusi ļauna nolūka vai neuzmanības formā, kur savukārt atbildētājam ir iespēja pierādīt, ka konkrētās sekas tas nevarēja novērst.⁷⁶

Jebkurā gadījumā CL 1644. panta pirmā daļa prasa precizējumus, pirmkārt, attiecībā uz vainas prezumpcijas pastāvēšanu, un, otrkārt, attiecībā uz šādas prezumpcijas piemērošanas sfēru, proti, vai šāda prezumpcija darbojas tikai līgumtiesībās vai arī deliktu tiesībās. Autora ieskatā līgumtiesībās būtu jāpiemēro vainas prezumpcijas princips, kuru atbildētājam būtu iespēja atspēkot, savukārt delikta gadījumā pierādīšanas nasta būtu atstājama uz prasītāja (cietušā) pleciem. Šeit ir būtiski vēlreiz atzīmēt, ka šī vainojamas rīcības prezumpcija līgumtiesībās būtu attiecināma tikai uz civiltiesiskās atbildības (ZA pienākuma) jautājumu, bet nevis uz līguma izpildes pienākumu. Šāda izpratne atbilstu Latvijas privāttiesībām radniecīgo valstu (Vācijas un Šveices) regulējumiem, kā arī vispārējiem principiem par pierādīšanas nastas sadali, tostarp galvenajai tēzei, ka pierādīšanas pienākumam būtu jāgulstas uz to pusi, kuras sfērā atrodas strīdīgie apstākļi.

Kopsavilkums

1. Latvijas līgumtiesībās civiltiesiskā atbildība iestājas par parādnieka līgumiskas saistības pārkāpumu, kas zināmos gadījumos pieprasa vainojamības izvērtēšanu, proti, analīzi, vai parādnieks rīkojies atbilstoši nepieciešamās rīcības standartam jeb prasītājai rūpībai. Minētais izvērtējums būtu veicams ne tikai CL 1649. panta otrajā daļā noteiktajos gadījumos (proti, kad to tieši nosaka likums), bet arī gadījumos, kad tas izriet no pušu pieligtajiem līguma noteikumiem (tā satura) vai noslēgtā līguma (saistības priekšmeta) juridiskā rakstura (CL 1785. pants).
2. Šajā ziņā noderīgas ir Vācijas un Šveices līgumtiesību teorētiskās atziņas un atzītā doktrīna par *duty of best efforts* un *duty to achieve a specific result*. Tā, piemēram, maksājumu saistībās, uzņēmēja saistībās izgatavot noteiktu lietu darbojas stingrās atbildības koncepcija. Jāatzīmē, ka šajā ziņā Vācijas līgumtiesības un Eiropas kopējās līgumtiesību tendences (attaisnojumu doktrīnas

⁷⁴ Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumiem. I. Turpinājums līdz 1926. g. jūlijam un pirmā izlaiduma papildinājums ar alfabētisko rādītāju abām daļām. 1926, 15.–16., 34. lpp.; (X) Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumiem. VIII. Turpinājums ar alfabētisko rādītāju, rādītāju pievestiem spriedumiem un likumu rādītāju. 1933, 11., 59.–60. lpp.; XI. Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā Kasācijas departamenta spriedumiem. X. Turpinājums ar alfabētisko rādītāju, rādītāju pievestiem spriedumiem un likumu rādītāju. Sast. senators F. Konradi, Rīgas apgabaltiesas loceklis A. Wālder. Rīga: Grāmatrūpnieks, 1934, 210.–211. lpp.; Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā Kasācijas departamenta spriedumiem. 1938, Nr. 1, 77.–80., 368.–369., 673.–674. lpp.

⁷⁵ IV. Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumiem. Sast. senators F. Konradi, Tiesu palātas loceklis A. Valters. Tieslietu ministrijas Vēstneša pielikums. Rīga: Tieslietu ministrijas izdevums, 1939, Nr. 1, 270. lpp.

⁷⁶ Тютрюмов И. 1927, с. 139.

kontekstā) būtiski neatšķiras. Vācijas un Šveices līgumtiesību atziņu izmantojamību pamato ne tikai šo privāttiesību sistēmu savstarpējā radniecība, bet tostarp arī pirmskara tiesību zinātnieku analogiskās atziņas un starpkaru perioda Senāta judikatūra, kur bieži vien bija atsauce uz Vācijā pastāvošo *Schuldprinzip*.

3. Būtiska loma ir pušu privātautonomijai, atbilstoši tai līdzīgi definē izpildāmo saistību, no kuras savukārt izriet nepieciešamās rīcības standarta jeb prasītās rūpības saturs. Puses var līgumiski pastiprināt vai mīkstināt likumā noteikto atbildības modeli, tostarp pieligt stingrās atbildības režīmu, ievērojot imperatīvo normu prasības. Šajā ziņā svarīga nozīme ir līgumiskās garantijas institūtam.
4. Minēto apsvērumu dēļ nav un nevar būt sekmīga diskusija par to, vai līgumtiesībās no CL viedokļa valda stingrās atbildības koncepcija vai tomēr atbildības par vainu koncepcija – drīzāk jāatzīst, ka neviena no abām koncepcijām nedominē un tā vietā pastāv “jaukta atbildības sistēma”. Jo sevišķi ņemot vērā to, ka abu koncepciju robežšķirtne ir ļoti trausla (adekvātās cēloņsakarības kontekstā, nejauša šķēršļa kā atbildības izslēdzošā apstākļa kontekstā u. tml.). Drīzāk diskusiju fokusā būtu jābūt neuzmanības satura elementiem līgumtiesībās (sk. nākamās tēzes).
5. Gadījumos, kad izvērtējama parādnieka vainojama rīcība, darbojas saprātīgas personas tests, kas līgumtiesībās darbojas līdzīgi kā deliktu tiesībās, bet noteikti ne identiski. Līgumtiesībās izmanto šādu ģenerālklausulu – vidusmēra parādnieks konkrētajā situācijā (piemēram, vidusmēra glabātājs konkrētajos apstākļos). Neuzmanības pamatkritēriji ir līdzīgi kā deliktu tiesībās (paredzamība un novēršamība). Lai arī pamatkritēriji jēdzieniski ir tie paši, tomēr saturiski tie nav identiski (piemēram, paredzamības kontekstā sk. CL 1779.¹ pantu, kas limitē zaudējumu apmēru). Tāpēc nebūtu pamatoti līgumtiesību strīdā tieši un nepastarpināti piemērot visus deliktu tiesībās atzītos neuzmanības kritērijus. Tiesību zinātnei ir uzdevums izstrādāt šādus kritērijus neuzmanības konstatēšanai līgumtiesībās.
6. Diskutabls ir jautājums par vainojamas rīcības prezumpciju līgumtiesībās (gadījumos, kad darbojas vainas princips) – pirmkārt, vai tāda tik tiešām izriet no CL 1644. panta pirmās daļas, un, otrkārt, vai šādu prezumpciju, ko (ne vienmēr) piemēro līgumtiesībās, ir pamatoti attiecināt arī uz deliktu gadījumiem. Autora ieskatā līgumtiesībās būtu jāpiemēro vainas prezumpcijas princips, kuru atbildētājam būtu iespēja atspēkot, savukārt delikta gadījumā pierādīšanas nasta būtu atstājama uz prasītāja (cietušā) pleciem. Attiecīgi nepieciešami atbilstoši precizējumi CL.